

R u v a

*Roman inedit, cu desene din cărți vechi
ale călătorilor străini prin Balcani*

I

Nu se înnoptase. Și dela o depărtare pe drum se vedeau încă zidurile de cetățue ale mănăstirii Sântei-Marii. Când mă apropiam, totuș, mă cuprinsese uimirea, găsind poarta închisă. Bătui de câteva ori, fără niciun răspuns. O tăcere neobișnuită stăpâna, afară numai de scurte înfiorări prin frunzișul clematitei ce urca sus în jurul unei ferestruți. Dintr'acolo păru că mă cercetează cineva. „Nu e nimeni să-mi deschidă?” am zis. Curând auzii trăgându-se zăvorul greu de lemn și printr'unul din canaturile ghintuite își scoase încet capul Darmani paracliserul.

— Eu sunt, nu mă cunoști?

— Cum să nu... făcu el. Și mă lăsă înăuntru, luându-mi calul de căpăstru. Cu oarecare neliniște am întrebat:

— Dece ați închis așa din vreme? S'a întâmplat ceva?

— Nimic. Ci vezi, câteodată... Darmani strânse din umeri, fără a-și mântui vorba. Prin însuși felul său întăria și mai vărtos nedumeririle. Era demult la mănăstire; parcă de când se știa el om, acolo se pomenise, cât fără voie luase și înfățișarea de călugăr în fața-i bărboasă cu ochii prefăcut smeriți, în graiul îngăimat și în haina-i de șiac albastru-închis ce-i cădea ca o rasă pe trupul mărunt. Ducându-mă la trapezărie, se tot învărtia pe lângă mine, mă țintia pe furiș cu privirile, șovăia oarecum asupra unor gânduri ale sale. În urmă se alătură și cu vocea scăzută, abia lămurită, deși nu era nimeni să ne-audă:

— Ai dat cumva de vre-o poteră?

— Ce poteră? Unde?

— Pe drum încoace... De câteva zile umblă, cât țin câmpiile și munții — nu unul-doi, ci o întreagă ceată de ceauși cu armele. Au pătruns azi și-aici, au răscolit toate colțurile, tunând de mânioși, că noi îl ascundem, că vor pune foc mănăstirii... Puteam să nu-l primim? Un om al lui Dumnezeu, obosit de cale. A stat cât a stat și s'a dus în treabă-i.

Ascultam din ce în ce mai mirat și nu înțelegeam nimic.

Darmaaani!

— Egumenul, vorbi acesta. Așa mă cheamă, nu cunoaște încă rosturile, a venit de curând; celalt egumen, Papa Sotir, a murit bietul...

Darmaaani! se auzi iarăș deafară.

— Mă duc. Și, ridicând o mână, adause tainic: Colo sus e, la sfat cu alții și tot de asta grăiesc.

Leșii în curte. La mijloc biserica umilă în piatră, care se zicea că fusese durată pe temelilele unui templu păgănesc; pământul se ridicase mult în preaj-

mă-i, iar pereții dinspre altar, mai ales, arătau o netăgăduită vechime sură. De jur-împrejur chilii ce dau în trei tinde lungi de lemn una peste alta și printre ele scări cu zvărlituri de trepte rare urcau în văzul oricui ca niște schele. Ungherul de sus, către apus, se întindea în chip de cerdac, unde ședeau acuma pe lavițe egumenul și câțiva încă — doi negustori, un chirigiu și un bătrân păstor, răzimat pe cărlig, nimerit cine știe cum la mănăstire.

Vorba, întreruptă o vreme prin sosirea mea, se urmă iarăș, cu pauze dese ce-mi îngăduiau să prind oarecare înțeles. Pricepeam treptat, că cineva dispăruse din mănăstire în acea zi — un călugăr, adăpostit peste noapte.

— Și ce fel de om?

— N'am băgat bine de seamă, răspunse egumenul. Picase către inserate, cu umerii aduși sub o traistă. Imi ceru sălaş, adăugând că-i monah din Muntele Atos, că bate satele și vinde lucruri sfinte. Dădu traista jos. Cruciulițe și mătânii de fildeș sunară între degetele sale, și ridică ochii. Așa mă privi, încât i-am zis: „E loc pentru alții, dară pentru unul ca tine...”

— Ești sigur, era el călugăr și încă din Muntele Atos?

— Dacă mi-a spus, mi-a dat și numele mănăstirii — Simopetra, pe cât mi-amintesc.

— O fi, îngână chirigiul. Atunci, dece-l urmăresc oare?

— Vezi, asta n'o înțeleg. O seamă de poterași intrară aci, ocărând și strigând: „Unde-i unde-i?” Și fuga prin odăi, de răsturnară tot; și, dacă nu-l găsiră, iute o luară înainte...

Egumenul își întregi cuvintele printr'un gest spre colnici. Colo suiau copacii în rânduri tot mai dese. Pe lângă codri, dealungul coastei, drumul cotia nesfârșit. Iar dincoace în poiana mănăstirii un izvor tresăria, cu ușoare căderi, sclipind sub amurgul întârziat; pe când, pierduți în ierburi, cai rătăceau ca niște sălbăticiuni din cuprinsuri neumbrate.

— Imi dau eu cu socoteala, grăi păstorul, imi dau cu socoteala că acela nu era călugăr, nici om ca toți oamenii, ci vreuna din arătări. De câteori nu mi-au aținut mie calea în singurătatea munților!

Toți râseră, dar în tăcerea ce urmă egumenul deodată își făcu o cruce:

— Mai știi! Se poate... Acuma mă gândesc că, înainte de a se duce, îl văzui în biserică — o clipă numai, și, când să mă întorc, nu era. Unde pierise? Poterașii jurau că din mănăstire n'a ieșit.

Se adânciau, creșteau bănuelile, căroră nimic nu le răspundea în muțenia de-afară. Dungile crestate ale înălțimilor prindeau a se încondeia spre apus,

unde la un timp răsăriră niște călăreți, mișcându-se parcă pe viorul cerului.

— Unu, doi, trei.. se puse a număra egumenul, fără a sfârși, căci dispărură sub întuneric călăreții ; peste puțin, însă, iarăș se iviră, de astă dată în stăruitoare lumină. Reluă egumenul :

— Unu, doi, trei... Câți erau în poteră ? Șeapte, da... Va să zică nu l-au prins.

— Hm, făcu păstorul. Nălucile cum să le prinzi?

Se uită unii la alții. Egumenul se ridică și, după el, trecură pe rând la culcare. Mi se pregătise mie oadaa-Ghiacu, după numele aceleuia ce o dăruise cu toate trebuitorile hodinei călătorilor :

Călugăr

(Călătorii în Europa de Edward Brown, Londra, 1673).

divan larg, în stânga dulap de perete, asupra vetrei ardea în sfeșnic de-alamă o lumânare, de amândouă părțile ferești — una deschisă ; perdeaua-i grea de postav râpâia când și când în vânt, fără-mând singură tăcerea noptatică sub munți.

Stinsei lumânarea și mă lungii să adorm, dar gânduri mă cuprinseseră deavalma. Ce puteam să cred ? Întâmplarea cu necunoscutul, dacă necunoscut era, în chip de călugăr ; prepusurile schimbate potera înșiruită pe muchea zării ; cuvintele egumenului, care mă ajungeau ca dintr'o depărtare de vis : „Unu, doi, trei...” La un moment niște sgomote — nu era perdeaua cu sbateră-i monotună ; dinspre ușă veneau, cerca cineva să intre. Auziam ori adormisem și mi se năzăria prin somn :

— Eu-s, eu Darmani ! ?

În adevăr, paracliserul, pitulându-se, de arăta și mai mic la stat, se strecură 'năuntru cu o torță de zadă în mână. Flacăra, prinsă între fereastră și ușă, se clătină fumeșând, stârnind umbre, parcă

odată cu dânsul un întreg alaiu de fantome pătrunseră în odae.

— Nu te speria, șopti el. Se apropiă și, cu multă fereală : De când a pus piciorul aici, am înțeles că se ascunde ceva la mijloc. A simțit și el asta, și se uită la mine tăios, cașicum mi-ar fi spus : „Vezi, nu-ți ține gura și pe urmă”... Credea că știu...

— Și nu știi, adevărat nu știi, cine era ?

— De unde... un biet paracliser, câți nu intră și nu ies, dacă mi-aș aminti de toți...

Se încâlcia la vorbă și glasu-i, din silința de a și-l cobori cât mai jos, suna răgușit, aproape neuman. Adăugă apoi :

— Ce vrei ? S'a pomenit cu gonașii după el pe neașteptate, și nevăzut s'a făcut ; dar în graba scăpării și-a lăsat traista cu mici lucruri și o hârtie... O am aici. E scrisă. N'am spus nimănu. Și m'am gândit, cum te-ai nimerit să vii, ca om învățat ce ești, vei putea s'o pricepi. Eu mi-am bătut capul, am întors, am răsucit și nu i-am dat de rost.

Imi întinse hârtia. O cercetai cu luare-aminte, cu surprindere crescândă. Și, repede, hotărât într'un fel, spre a nu-i deștepta bănueli :

— Asta nu-i nimic...

— Nimic, repetă el, privind-mă drept în ochi, neîncrezător.

— Cine știe de unde a suflat-o vântul.

O strânse în palmă și o zvârlii jos, deoparte.

— Și eu, care socotiam... de, că poate... mormăi desamăgit paracliserul și se duse pe ușă. Așteptai puțin, pândii, nu cumva să se întoarcă. Aprinzând apoi lumânarea, mă afundai în descurcarea scrisului acela neobișnuit, ciudat — de o ciudățenie enigmatică.

II

Pe nevestite dimineața trăsei calul din grajd, îmi spălai ochii la fântâna dinaintea mănăstirii și plecai. Drumul se târăgăna, aci mai depărtat, aci mai apropiat de pădure. În lucirile dintâi ale zilei se lămuriau sub înfrunzita adumbrire trunchiurile de fași, feriga stufoasă, mușchiul catifelat. Tălângi începură a bate clar ; desigur cireada mănăstirii. Intorsei capul : mănăstirea însăși pierise acum din vedere ; însă, din partea cealaltă, puteam deosebi stânca uriașă, zisă Piatra-cu-Icoană ; iar mai la stânga se desfăceau din abureală cătunuri, vii, pășuni. Mi-amintii un cântec de-aci :

Crescură zorile dinjos...

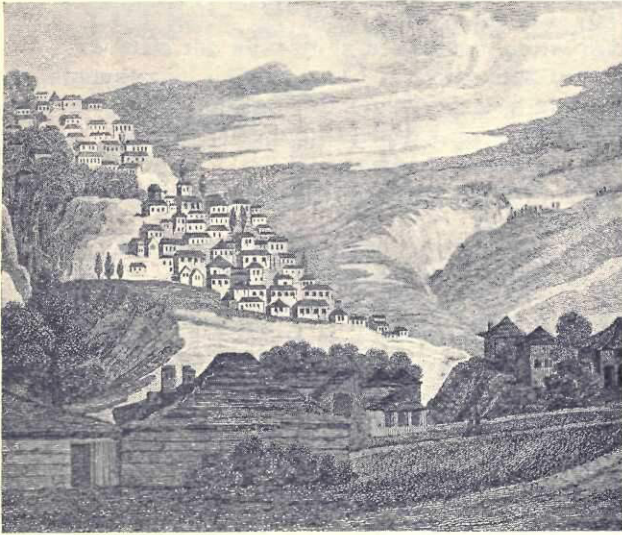
Adevărat, dinspre largul câmpiei se aprindea soarele și apropierea lacului Vrâpceni cu sticliri învâpăiate îi dădea înfățișarea unei răsăriri minunate din mare.

Aceste toate le simțiam mai mult în mine, fără a le băga în seamă cu dinadinsul ; căci mintea-mi stăruia neconținut asupra întâmplărilor din ajun. Mai ales după ivirea lui Darmani în tăria nopții și după surprinderea cu hârtia misterioasă, aruncată din senin sub ochi-mi... Indelung mă nevoisem,

cercetasem fel și chip, până ce mă izbise deodată un cuvânt repetat : *gianăm* — *gianăm*, însemnând pe turcește „sufletul meu” și folosindu-mi astfel la desprinderea întregului sens în aceeași limbă :

„Știu, ceva-mi spune, că n'ai murit, sufletul meu ! Ci unde vei fi acum ? Dacă ai să te întorci cândva, las ici rândurile astea să afli că, înaintea plecării, gândul mi-a fost la tine, sufletul meu !”

Crâmpee de-aLEAN, trase de o mână grăbită — o mână de femeie părea. Făptura-i necunoscută, ghi-cită numai, mă imbia spre vagi perspective întrezărite, unde tremurau tainele unei iubiri. Puțin mi se desvăluia, câteva clipe de lacrimi, când, pe seme, în tristețea despărțirii va fi încredințat ea soartei mărturisirea ceea, pulsând slovă cu slovă de nesfârșit dor. Cui să fi fost menite ? Hârtia o uitase drumețul aciuat la mănăstire și fugit apoi în

Sat în Macedonia

(Călătorii în Insulele Ionice, Albania și Tesalia de Henry Holland, Londra, 1819)

stranii împrejurări. Cum ajunsese în stăpânirea sa ? Vreo legătură ascunsă oare ? Și el însuși, presupusul călugăr, cine să fi fost, cine ? Mă auzii, rostind cu glas întrebarea în ritmul de copite al calului — fapt că intrasem în Clisura ; de amândouă părțile grămădindu-se locuințe de piatră, așa de liniștite sub lumină. Din praguri, din ferești, câteva priviri mirate. Fântâna cu poiată colo, și nimic înăuntru, afară de vuetul curgerii. Mai departe casa unchiului Șodi, Iancu Șodi : o recunoșteam după înaltul plop, care se luase parcă la întrecere cu turnul clopotniței din față. Mă întâmpină bătrâna jupâneasă : „Șodi nu știa că vii ; e dus în târg, dar se întoarce”. Nu așteptai mult. Cu urări de bun sosit, unchiul se grăbi :

— Dacă mi-ai fi trimis un cuvânt, te-aș fi așteptat. Am fost să aflu ce crede lumea...

Avea în glas oarecare tristețe, care-i rămăsese poate dela pierderea vremelnică a soției. De necă-

jit, rătăcise câțva prin străinătăți, apoi se înapoiase și, becher, își dusesese-aici negoțu-i, cinstit și iubit de toți ; mai ales copiii erau bucurăși să-și ridice ochii spre obrazu-i larg și blând.

Mă întrebă deodată :

— Ce drum ai luat ?

— Bogazul în sus, lângă Mócieni...

— Atunci, te-ai abătut la mănăstire ?!

— Da, am și mas aseară.

— Așaaa ? Și taci ? Nu-mi spui de străin, de călugăr ? Ce-a fost ? Ce s'a petrecut ? Umblă fel și fel de zvonuri.

Era un făcut. În loc să lunece în uitare, întâmplările cu pricina mă urmăreau, crescând, răspândindu-se tot mai vălmășite, mai năzdrăvane. De aceea, ușurat ca de o povară, șezui să povestesc lui Șodi câte-mi prinseseră urechile din bănuelile împărtășite la mănăstire, din convorbirile egumenu-lui... Șodi întrerupse :

— Papă-Sotir, veciul egumen, ar fi adulmecat lucrurile, dar el a trecut în lumea cealaltă.

— De asta mi-a pomenit și Darmani.

— Darmani ? Viclean om...

— Așa mi s'a părut și mie ; totuș am izbutit să pun mâna pe scrisoare. Iacă...

Și fiindcă nu înțelegea nimic dintr'însa, îi tălmăcii cuprinsul. Șodi deschise ochii mari, nehotărât, fără vorbă un răstimp. Călca oarecum pe un târâm nebănuit ce-l privia și-l atrăgea deadreptul :

— Zici că s'a găsit la mănăstire, și în traista călătorului, și-ai luat-o dela Darmani ? Citește-mi încă odată !

Incepui :

„Știu, ceva-mi spune, că n'ai murit...”

— Firește, ceva-i spune, zbcni Șodi, răspunzând mai mult sieși, cine să-i spună ? Inima-i spune... Mai târziu am fost și eu sigur, că n'a murit. Și cugetam că trebuia să iasă la iveală, nu putea s'o lase cu desăvârșire, s'o uite, să nu se întoarcă, să nu afle măcar ce s'a ales de ea...

Pe urmă, desmeticit, cu vocea slabă ca de obo-seală :

— Dar asta, nepoate, asta-i o poveste de tot străină ție, pe care n'ai cum s'o pricepi. Și, dacă ți-aș destăinui, cine a fost oaspele de o noapte al mănăstirii, ce-ar fi pentru tine ? Nimic, un sunet numai, gol de orice noimă : Ruva !

Șoptii, fără voie, după Șodi : „Ruva !” Ci adânc în conștiință simții zămislindu-se curând, deși nearticulat : „Unde-am auzit de Ruva înainte ?” Și, cum un cântec îndepărtat — încet și pe cât se propie își desprinde rostul și modulațiile astfel și ecoul acestui nume începea să mă pătrundă cu neașteptate înțelesuri.

III

De văzut, mă încredințai că nu-l văzusem pe Ruva, cum nu văzusem nici pe un altul — Sdrula. Amândoi împreună evocați, mișcau din amurgul

trecutului bântuitori ; nu atâta prin ei, cât prin umbrele aruncate, prin răscolirea de amănunțimi trăite ce nu-mi lăsau acum răgaz să hodinesc.

Regăsiam în mine locuința din Sărună peste o cafenea și cu dugheni de cealaltă parte a străzii : una, plină de cazane, tingiri, ibricuri și de oameni ciocănind neconțenit ; o făinărie, al cărei stăpân părea să nu fi avut multă treabă, că așa mi-l amintesc, pe un scaun, cu mâna la mustață, înconjurat de sacii albi ; și alături, în colț, o brutărie întinzându-și teigheaua pe calea mare, odată *Via Egnatia*. Dintr'acolo venia tata. Așteptam adesea în balcon, spre a-l zări și a goni pe scări la întâmpinare. Dar într'o seară nu se arăta. Auzii domol vocea mamei dinlăuntru :

— Ce o fi ? Totdeauna se întoarce la ora asta...

Peste puțin, apropiindu-se și mângâindu-mă frunte :

— Nu se vede, scumpul meu ?

— Nu, mamă !

Își făcu două cruci : — Doamne, Doamne, să nu se fi petrecut ceva...

O neliniște mă învălui și sub greul ei gându-mi înfrigurat își luă sbor în cercetarea locurilor, pe unde obișnuia să umble tata.

Dincoace de cheiu, în chiar inima bazarului, două trepte lungi de marmoră suiau într'un fel de han ; imediat la dreapta prăvălia noastră. În față își avea taraba Mușon, cafegiul ovreiu, slab și înalt, care, cu șorfu-i alb încins peste anterior și cu o tavă arcuită în chip de colivie, intra mereu prin magazine — rânduie jos, precum și deasupra scării, în lungul pridvoarelor grilate, cât vedeai oamenii cum forfotiau și clătinau podeaua răsunătoare sub pașii lor. Dar către înserate conținea șgomotul și prin ochiurile de fier lumina se respira și în prăvălia-ne, lunecând ușor pe butoale de pești sărați, pe sticlele cu vin, pe feluritele mostre și pe masa tati, lipită de singura fereastră ce privea spre filigene și mangalul cafegiului. Și, înainte de a se fi stins încă împletitura ceea de raze, tata poruncia de plecare și, întorcând el însuși cheia la poartă, poftind apoi seară bună lui Mușon, o pornia drept acasă...

Fără să-mi fi dat bine seama, simțiam acum ceva de nespuse îngrijorare ; că amuțiseră ciocănelile în căldărie, plecase și omul cu mâna la mustață dintre sacii lui, și pe obloanele trase ale amândoror magazine cădea neclintită și slabă ca o părere resfrângerea lămpilor cafenelei ; încolo, peste drum de brutărie, un felinar abia licărind prin umbra deasă. Anevoe să fi putut desluși vreo mișcare. De aceea tresării, când se auziră la poartă două bătăi, așa de neasemuite bătăilor tati. Și totuși chiar el se ivi în capul scării palid, fără cuvânt.

— Parcă știam, grăi mama. Mi se făcuseră semne... Spune, ce-i ?

Tata căzu istovit pe mindir, și, dupăce bău apă dintr'un pahar, cu jumătate gură :

— Ruva, Ruva, un cuțit mare'n mână, și s'a repezit...

— S'a repezit, la cine ?

— La Sdrula, Hagi-Sdrula...

Am ieșit împreună din prăvălie, mergând el câțiva pași înainte, m'am întors puțin spre Mușon, când așa de năprasnic, ieșit ca din pământ, și în pragul de piatră al porții lovi odată pe Sdrula în spate și ridicase mâna să mai loviască... Atunci am grăbit de l-am apucat de braț — pe Ruva, nu altul, și l-am auzit : „Lasă, că dau în tine...” O clipă cuțitul cu două tășuri mi-a fulgerat înaintea ochilor... De unde mi-a venit mie tăria ? Dumnezeu pesemne mi-a dat curaj să pot ține brațul unui Ruva.

— Și apoi ?

— Ruva s'a pierdut în strâmtoarea ulicioarelor. Cine să-l mai prindă pe Ruva ? Iar pe Sdrula rănit l-am dus la o spițerie... Scapă, are încă zile.

Urmă tăcere apăsătoare, din care și glasurile izvorără înfiorate, pline de nedumeriri :

— Ce-a fost oare între dâșii ?

— Nu știu... Dar unul ca Ruva să facă asta, trebuie că o pricină adâncă... Mi s'a vorbit de trădare.

— Și a vrut să-l omoare cu tot dinadinsul ?

— Poate nu. Hagi-Sdrula rămăsese ceasuri întregi singur în prăvălie. Și Ruva pândia. Il văzuse Mușon pe Ruva apropiindu-se de fereastră și uitându-se. Ar fi putut să-l ucidă acolo, fără a fi prins nimeni de veste. Inșă Ruva, tot cu inima lui, a gândit că ar fi căzut vina pe mine. Un mort găsit în prăvălie, cine altul ar fi răspuns ?

— Doamne ferește de ceasul rău, cum vine la om năpăstuirea, din senin așa...

Acestea nu erau numai frânturi din trecut, ci-mi adiau vii în minte, copleșindu-mă ; pânăce nu luai seama cum se mistuiră înecate de somn.

IV

La deșteptare vedeniile de peste noapte îmi lăsară impresia unui vis tulbure, împrăștiat, pe care cercam să-l reîntregesc, parte cu parte.

Balconul de-acasă ; în așteptare închipuirea străbătând departe : cheiul Sărunei, bazarul, clădirea imensă — și lume înăuntrul, Mușon, prăvălia noastră ; apoi, după spusa tati, grozavul atac, pumnul... Cine era acel Sdrula, cu îndoitul nume de Hagi-Sdrula ? Ciudat, îmi ziceam, să fi căutat eu, să mă fi trudit a rânduie faptele înadins și n'aș fi putut. Și numai o întâmplare : oprirea mea la mânăstire, căderea pe un amar de bănueli și pe rândurile scrise...

Din cuvintele unchiului Șodi, din tonul vocii schimbate, ghicisem amestecul său în taina lucrurilor, și așteptam cu nerăbdare ; ci el tăcea mălc, gândindu-se, iar, când fu să grăiască, îl auzii :

— Nepoate, hai să-ți arăt câte ceva !

Casa era pieziș zidită cu două porți pe drum : cea mică dădea în catul de sus. Acesta, prelungindu-se puțin la stânga, lăsa în dreptul intrării o fereastră de meterez, care va fi folosit cândva ; dar acum, cine să mai calce un loc în părăsire, unde

și podelele și ușile scârțâiau sub pași a pustiu! În odăea mare divanul își arăta scândurile; numai vârfurile unor plopi neliniștiți strecurau pe geamuri umbre jucăușe. La o fereastră lăturalnică Șodi se opri, căutând spre oborul vecinătății: neumblat, așternut cu lespezi, între care burueni și ierburi crescuseră.

— Nimfeni acuma, făcu el. Odată locuința Mu-diurului Chiazim Efendi și fetei sale tinere, Marsinē.

Rostirea acestui nume... Avui simțământul că povestea își lua urziala — un început de vrajă, cum arar prin tăcerea necunoscutului ești conștient de răsărirea unei stele, prevestitoare de ceva.

— Chiazim Efendi și Marsinē... cine știe unde s'or fi găsimd azi! După câteva minute, prinzând desigur firul unei legături: „Și-aici în odaia ce vezi a stat o vreme Ruva”. Gândii atunci, că avea să-mi spună cecece tot mai dornic voiam să aflu; dar mă înșelai. Schimbând iar vorba, a zis:

„Acum să coborâm în curte”. Asta se întindea printr'o estradă înaltă cât un stat de om asupra grădinii. La dreapta plopul uriaș, la stânga un șir de alți plopi mărunți ce-i văzusem din odăea cu divan mișcând în ferești. Imprejmuirea de piatră a grădinii ascundea sub frunzișuri o porțiță, care nu te-ar fi scos decât pe marginea Văii Seci, adânci și pline de sgomote neînțelese; dincolo, însă, ochii puteau rătăci volnici în susul dealului, pe creasta căruia se lămuriau cai șerpuiind a lene.

— Drumul din fața casei, grăi Șodi. Urcă, străbate meidanul târgului și se îndoaie, scăpătând înainte, spre Léhova, Castória, Hrupișta, Gramos și... unde nu. Într'una e bătut, zi și noapte, încât auzi adesea pe întunerice tălângile; și, după sunete, înțelegi și ale cui sunt caravanele ce trec”. De-odată, aruncându-se cu gândul aiuri și arătându-mi o lungă prăjină implântată la capătul estradei, urmă: „Te uiți la ista? În vârful ei ardea noaptea un felinar. Ce-i veni lui Sdrula să ridice așa lumină? Că el fuse cu părerea. Cum zicea Ruva: „Are și Sdrula ciudățeniile sale; cică vrea să-și amin-tiască de un far ce-l zăria cândva, umblând pe mare spre Odesa”. La început, de unde să fi ghicit eu? Dar băgai de seamă, că numai din timp în timp se aprindea felinarul; și, cum se nimeria de tocmai atunci coborau încoace oameni străini — aceiași totdeauna, în toiul nopții; și sfătuiam până târziu cu Sdrula și cu Ruva, și se duceau apoi, ne mai ivindu-se decât la vânătorile lui Sdrula...

Unchiul Șodi tăcu, oprit de uimirea ochilor mei la câte spunea, fapte și nume ce rechemau iarăș înainte-mi întâmplarea cu mânăstirea, cu pumna-lu, cu întunecoasa vrăjmășie.

— Te vei dumeri și vei pricepe, dragul meu, încet-încet: fiece lucru la timp și cu rostul-i. Vezi că, și dealul cela, și prăjina lipsită acum de fanar, și plopii, și odăile, își au partea lor, fără de care întreaga poveste s'ar destrăma în vânt. Ci mai întâiu

ar trebui să afli, cum am ajuns, cum am fost adus eu să mă leg de Ruva.

V

Întârziai mult seara în iatacul unchiului, așezat jos, sub odăea cu divan. O candelă ardea roșiatic într'un ungher dinaintea icoanei și, uitându-mă împrejur cum răsăriau din umbră culorile vii ale pernelor și chilimurilor, rămăsei cu ochii îndelung asupra unor vase de porțelan în policioara vetrei.

— Aduse din străinătăți, făcu el, împreună cu atâtea scumpeturi în cristal și în argint, că nu eram negustori de mâna a doua, noi. Intreg Levantul știa firma lui Șodi — de *entolodhohi*, cum se zicea în grecește — cu magazine mari la Viena și Pesta și Seres și Salonic, unde tatăl tău avea grija să ție

Bitolia

Jurnalul unui Pictor în Albania de Edward Lear, Londra, 1851)

legătura cu celelalte; mărfuri, bani și scrisori prin el se trimiteau 'ncoace la bătrânul, Dumnezeu să-l ierte! Mi-l aduc bine aminte, cât era de mândru și de râvnitor; și, când mă înturnam vara dela școala din Bitolia, mă sfătuiă totdeauna: „Dragul meu, învățătura ca învățătura, are să-ți fie lumină și mângâiere în vremi grele, dar viața de fiece zi tot prin negoț ai să-ți-o duci”. Și de aceea, oriunde umbla după veresii, mă lua și pe mine să deprind meșteșugul. Așa s'a nimerit, că ne aflam odată pe drumuri. Măsesem în Dëniscu, unde plouase peste noapte, încât acuma sub răsărit ardeșiile coperișurilor din sat luciau ca sticla în urmă-ne. Intorcând încă odată privirile, o pornirăm după colnici. Și la răscruce, colo, ne oprirăm. Din stânga veniau o seamă de călăreți — nu ca orice călăreți, fiindcă scuturau în aer marămi și se auziau cântând tot mai vărtos. Curând se arătă în capul chervanei și o flamură cu mărul roșu la vârf. Înțeleserăm atunci, că erau nuntași purceși în căutarea miresei. Cum se apropiară, în loc de binețe dădură strigăte, închinată cu plosca, îmbiindu-ne la băut, de ne cu-

prinse și pe noi veselia ; și astfel în glume și cântece făcărăm drumul împreună o vreme. De amândouă părțile se revărsau pășuni verzi ; turme risipite ici-colo. Pe neașteptate coborî spre noi un băețel îmbrăcat păstorește, cu zeghe albă, căciulă și cărlig mai lung decât el : se uită mirat și o sbughi înainte, ca una din făpturile negrăitoare ale singurătății ce răsar și țintesc în fugă pe călător. Il urmărirăm din ochi. Zise unul :

„Grăbește să ducă vestea, Sus e Vizanscu și să vedeți ce primire ne-așteaptă, că-i de piază bună să treacă nuntași prin sat”.

În adevăr, după ce străbăturăm creasta înălțimilor, un pâlcc de femei tinere ne întâmpinară, așezându-se în șir îndoit dealungul drumului. Gătite de sărbătoare, cu strălucite colane și cu furci înfipte sub paftale de-argint, torceau din alb caer — semnul belșugului, și, fără să ridice ochii, pe când înaintam noi călăreț de călăreț, mișcau buzele în urări șoptite ce crescură apoi șgomotos, jur-împrejur, din atâtea alte guri la intrarea satului : „Noroc, să le dea sănătate Dumnezeu, și la nepoți să vă bucurați...” Vizanscu era o grămădeală de corturi — cum se fac aici, din împletitura crengilor mlădii, și de locuințe în piatră fără tencuială, ca aceea a lui Ruva, unde ne lăsarăm duși de stărui-toare rugăminți : „Se poate... să vie nuntași în sat și să nu ne cinstiască oare casa ?” Ne găsirăm într'o încăpere nepardosită, cu încrucișarea de grinzi afumate și cu tingiri mari clocotind la vatră deasupra pirostriilor. Și ni se întinseră mescioare joase, rotunde, la care ne așezarăm turcește pe lungi perne de lână. Mică și sprintenă soția lui Ruva începu a servi, ajutată și de alte femei, și, după fiece soiu de mâncare, o auziai : „Apoi să ne iertați, că noi vedeți... ca la munte, n'avem cine știe... așa numai, ceva brânză, păpară, teiței...” Iar bunătațile, câte se pot născoci ca din senin într'o gospodărie păstorească, ne prididiau pline de gust, pe când primitoarea gazdă mereu îngâna : „Apoi

să ne iertați, că noi vedeți... ca la munte, n'avem cine știe... așa numai, ceva brânză, păpară, teiței...”

Ruva lămuria tatii și celorlalți împrejurările traiului din Vizanscu : pășunile dimprejur aparținneau unuia Osman Bei, căruia-i plăteau o dare în capete și ceva din rodul muncii lor. Bun om acest Osman Bei, nu le-aducea nici o supărare și rareori călca în Vizanscu ; ci dâșșii trebuia să coboare devale prin târgurile turcești să-și cumpere cele de nevoie pe timpul cât stau la munte — așa până la St. Gheorghe, când o porniau cu familia și cu turme către țărmurile Egeii. Tata la rându-i spunea de trebile sale, de greul străngerii veresiilor. Și, tot ascultându-i, băgai de seamă că Ruva prinse a mă cerceta lung din ochi.

— Dar băiatul, întrebă, ce face ? Că, după câte înțeleg, mâinile netrudite, albe...

— Merge la școală în Bitolia. Noroc pe tinerii de azi, să crească și să se lumineze în graiul de-acasă !

— Adevărat ? Așa ceva n'am socotit... Ori vrei să-ți răzi de noi ? Se poate oare lega în slove ceea ce rostești tu și eu ?

— Cum să nu, am zis că și graiul nostru se trage din obârșie aleasă.

—De-i așa, nepoate, ia să văd și eu cu ochii...

Și, dupăce mă puse a-i scrie jos tot felul de lucruri, nu se mai stăpâni :

— Auzi colo, auzi... apoi asta-i minunat ! Unde-i Tasi al meu ?

Ieși să-l caute. Iar, când traserăm caii și ridicarăm flamura de nuntă pe înaltul acelor plaiuri, unde nu deosebiam decât cerul și tufișuri de jnepeni, Ruva se întoarse cu fiu-său de mână — acelaș pe care-l urmărisem pe drum în zeghe și albă căciulă, dând fuga să ne vestiască sosirea :

— Iacă, i-am spus, peste câțiva ani îl trimit și pe dânsu' la școala din Bitolia, negreșit îl trimit.

(urmează)

Marcu Beza